

WYBRANE POLSKIE OFIARY WĘGIERSKIEJ WIOSNY LUDÓW¹

Áron Szabolcs Fodor

Walki niepodległościowe z wieku XIX wywarły decydujący wpływ na całą Europę. W wielu państwach stanowiły one pierwszy krok do odzyskania wolności i suwerenności oraz do pojawienia się pojęcia narodu. Sytuacja była podobna m.in. również na Węgrzech, które ponad trzysta lat były podległe Habsburgom i gdzie niezadowolenie oraz tłumione przez wieki pragnienie odzyskania wolności znalazły swój punkt kulminacyjny 15 marca 1848 r., gdy w Peszcie i w Budzie² wybuchło powstanie przeciwko Austriakom. Mimo że tym ostatnim, dzięki wezwaniom do pomocy Rosjanom, udało się je stłumić, data ta okazała się jednak na tyle przełomową, że jest to obecnie jedno z najważniejszych świąt narodowych na Węgrzech. Co roku kilka tysięcy Polaków przyjeżdża na uroczystości organizowane z tej okazji na Węgrzech. Węgierska Wiosna Ludów łączy oba narody nie tylko ze względu na wspólne świętowanie w dzisiejszych czasach, ale również dlatego, że w czasie wspomnianego powstania wielu Polaków stało się ofiarami walk niepodległościowych na Węgrzech. Osoby te zostały stracone z powodu swoich związków z powstaniem, wpisując się w historię tradycyjnej, wielowiekowej przyjaźni polsko-węgierskiej, utrwalonej w znanym powiedzeniu „Polak, Węgier, dwa bratanki, i do szabli, i do szklanek”³. W niniejszym artykule autor stawia sobie za cel ukazanie sylwetek kilku postaci polskiego pochodzenia. Nawiązuje przede wszystkim do

¹ Serdecznie dziękuję mojemu dobremu polskiemu przyjacielowi-historykowi, mgr Adamowi Lubockiemu, doktorantowi Uniwersytetu Gdańskiego i badaczowi kontaktów polsko-węgierskich, za sprawdzenie tego artykułu zarówno pod względem językowym, jak i historycznym.

² Miejscowości Buda, Óbuda (dosł. pol. Stara Buda) i Pest (pol. Peszt) zjednoczyły się w 1873 r., po czym powstał Budapeszt (pol. Budapeszt).

³ Wersja węgierska tego powiedzenia brzmi następująco: „Lengyel, magyar, két jó barát, együtt harcol, s issza borát”.

węgierskojęzycznych źródeł (zwłaszcza ówczesnych dzienników, ale nie tylko), podając niektóre z nich we własnym, polskim tłumaczeniu oraz głównie do węgierskojęzycznych, ale też i polskojęzycznych opracowań. Autor przedstawia sylwetki tychże postaci w kolejności chronologicznej, na podstawie ich dat urodzenia.

Karol d'Abancourt de Franqueville urodził się we Lwowie w 1811 r. w rodzinie francuskich emigrantów i był synem Augustyna, bratanka Charles'a Xaviera Abancourta, ministra wojny Ludwika XVI. Mimo francuskobrzmiącego nazwiska był w pełni spolonizowany. Chodził do szkoły w Samborze oraz w Przemyślu. Był członkiem 30. pułku piechoty hrabiego Nugenta. W 1837 albo w 1839 r. został aresztowany za uczestnictwo w działaniach niepodległościowych, po czym skazano go na karę śmierci. Wyrok ten został z kolei zamieniony najpierw na dwadzieścia, a potem na dziesięć lat twierdzy w Temeszwarze⁴. Wiosną 1848 r., został ułaskawiony na mocy amnestii zainicjowanej przez rząd węgierski i opuścił więzienie. Od sierpnia tego samego roku walczył po stronie węgierskiej armii powstańczej na południu ówczesnych Węgier, gdzie wykazał się szczególnie w walce pod miejscowościami Fehértemplom⁵ i Versec⁶ między Węgrami a Serbami, walcząc po stronie Węgrów⁷. Na łamach jednej z ówczesnych gazet węgierskich można znaleźć wzmiankę o tym, że „znakomicie się zachowali spośród *nemzetörök*⁸ sędziowie szlacheccy⁹ Onossy i Kálmán Tormássy, [...], Abancourt, pewien Polak niedawno uwolniony ze swej trzynastoletniej niewoli politycznej, [...], i jeszcze wielu innych”¹⁰. Jesienią 1848 r. ożenił się z Zofią Miloszeszko. Następnie wojował w Korpusie Górnej Cisy oraz w węgierskiej Armii Północnej¹¹. Służył jako adiutant Henryka Dem-

⁴ Węg. Temesvár, obecnie: Timișoara, Rumunia.

⁵ Obecnie: Bela Crkva, Serbia.

⁶ Obecnie: Vršac, Serbia.

⁷ G. Bona (2015). *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban, Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar.* [Online]. Protokół dostępu: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/tabornokok-es-torzstisztek-az-184849-evi-szabadsagharcban-23DD/> [8 grudnia 2018].

⁸ *Nemzetör* (dosł. pol. stróż narodu) to członek ówczesnego węgierskiego wojska narodowego (węg. Nemzetőrség, dosł. pol. Straż Narodu).

⁹ Sędzia szlachecki (węg. *szolgabíró*, łac. *Iudex nobilium*, niem. *Stuhlrichter*) to funkcjonariusz komitatu, tj. jednostki podziału administracyjnego na Węgrzech, który odpowiadał za sprawy sądowe i administracyjne wśród szlachty, burżuazji itd.

¹⁰ Brak autora, *Vidéki mozgalmak – Fejérttemplom*, [w:] *Nemzeti Politikai Hírlap*, r. 42, n. 92, red. J. Illuez Oláh, Pest 1848, s. 363.

¹¹ G. Bona (2015), *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban.* [Online]. dz. cyt.

bińskiego, ówczesnego kwatermistrza armii południowej¹². Dembiński poprzednio dowodził węgierską Armią Północną, był również wodzem naczelnym węgierskich honwedów¹³, jest więc postacią bardzo zasłużoną dla powstania¹⁴. 6 sierpnia 1849 r. Karol d'Abancourt de Franqueville trafił do niewoli austriackiej pod miejscowością Óbesenyő¹⁵, po czym skazano go na śmierć przez powieszenie, na mocy cesarskiego sądu wojskowego, za działalność agitacyjną pośród Polaków i Węgrów oraz za innego rodzaju czyny bojowe przeciwko Habsburgom. Został stracony 20 października 1849 r. w Peszcie¹⁶. Jego rolę podkreśla także ogłoszenie zgonu jego żony z 1906 r., Zofii Miloseszko, na łamach jednej z wówczas najbardziej popularnych węgierskich gazet. Czytelnicy dowiadują się, że „wdowa po Karolu Abancourcie, ur. Zofia Miloseszko, w Fehértemplomie, w wieku 82 lat, nie żyje. Mąż zmarłej, rodowity Polak, uczestniczył w naszej walce niepodległościowej i w obronie Fehértemploma odegrał doniosłą rolę; ale potem on również poniósł śmierć męczeńską w Aradzie”¹⁷. Autor ogłoszenia dodaje, iż Karol d'Abancourt de Franqueville i Zofia Miloseszko mieli krótkie małżeństwo, bez dzieci i że „wdowa korzystała z emerytury wdowiej przez 57 lat”¹⁸ i że „majątek swój [...] pozostawiła wołoskim i serbskim parafiom prawosławnym”¹⁹, z czego wynika, że najprawdopodobniej spadek po Polaku też trafił do tych samych wspólnot.

Konrad Rulikowski urodził się prawdopodobnie w Nowogrodzie Wołyńskim, na Wołyniu²⁰ w 1827 r. i był szlachcicem. Służył jako chorąży w wojsku rosyjskim. 18 czerwca 1849 r. został skierowany na Węgry wraz z tysiącami innych żołnierzy rosyjskiego wojska interwencyjnego, dążącego do stłumienia powstania węgierskiego. 27 lipca 1849 r. przeszedł na stronę honwedów pod miejscowością Tiszafüred i służył

¹² I. Kovács, *Polacy w węgierskiej Wiosnie Ludów*, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa 2005, s. 436.

¹³ Honwed: z węg. *honvéd*, żołnierz antyhabsburskiej armii powstańczej z lat 1848–1849.

¹⁴ G. Bona, *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49*, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest 1983, s. 132–133.

¹⁵ Obecnie: Dudeștii Vechi, Rumunia.

¹⁶ G. Bona (2015). *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. [Online]. dz. cyt.

¹⁷ Brak autora, *Hagyatéka a görög-keleti egyházaknak*, [w:] *Pesti Hírlap*, r. 28, n. 130, red. I. Légrády, O. Légrády, K. Légrády, Budapest 1906, s. 10.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Obecnie: Novohrad-Volyns'kyi, Ukraina.

pod dowództwem węgierskiego pułkownika Jánosa Koropnayego²¹, stojącego wtedy na czele oddziału powstańczego liczącego ok. 3000 osób²². Następnie został porucznikiem, a potem kapitanem kawalerii rezerwowej polskiego legionu w Aradzie²³. Walczył również w decydującej bitwie pod Temeszwarem, do której doszło 9 sierpnia 1849 r. między wojskami węgierskimi dowodzonymi przez polskiego generała Józefa Bema, a siłami austriackimi pod dowództwem Juliusa Jacoba von Haynaua i która zakończyła się jednoznaczną porażką Węgrów, ponieważ ich oddziałom zabrakło amunicji²⁴. W związku z tym 11 sierpnia 1849 r. Lajos Kossuth, ówczesny gubernator Węgier, udzielił pełnomocnictw dyktatorskich Artúrowi Görgeiemu, dowódcy wojskowemu, który dwa dni później złożył broń przed Rosjanami pod miejscowością Világos²⁵, co oznaczało ostateczne zakończenie powstania niepodległościowego i rozpoczęło okrutne represje ze strony Austriaków. Dwudziestodwuletni Konrad Rulikowski za udział w walkach po stronie Węgrów został rozstrzelany 28 sierpnia 1849 r. w miejscowości Nagyvárad²⁶, na rozkaz rosyjskiego generała Iwana Fiodorowicza Paskiewicza, ówczesnego namiestnika Królestwa Polskiego²⁷. W przeddzień swojej egzekucji, gdy się dowiedział, co go czeka, Rulikowski miał osiwieć w jedną noc²⁸. Młody Polak przez dwadzieścia jeden lat spoczywał w nieoznakowanym grobie. Reprezentanci władz uciekali się wręcz do przemocy wobec tych, którzy przynosili kwiaty czy wieńce na grób Rulikowskiego, który w końcu w 1870 r. jednak został znowu pochowany i otrzymał oznakowany grób²⁹. Jesienią 1886 r. w grupie teatralnej w Nagyváradzie wystawiono trzyaktowy spektakl przedstawiający jego

²¹ G. Bona (2015). *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. [Online]. dz. cyt.

²² Tamże, s. 207.

²³ Obecnie: Arad, Rumunia. Bona G. (2015). *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. [Online]. dz. cyt.

²⁴ Brak autora. (30 stycznia 2018). *Élete végéig viselte az árulás bélyegét a szabadságharc „élő vértanúja”, Görgei Artúr, „Múlt-Kor”*. [Online]. Protokół dostępu: <https://mult-kor.hu/elete-vegeig-viselte-az-arulas-belyeg-et-a-szabadsagharc-elo-vertanuja-grgei-artur-20180130> [8 grudnia 2018].

²⁵ Obecnie: Sziria, Rumunia.

²⁶ Obecnie: Oradea, Rumunia.

²⁷ M. Hegyesi, *Biharvármegye 1848–49-ben*, Hügel Ottó Könyvnyomdája, Nagyvárad 1885, s. 231.

²⁸ M. Zelei (1998). *Rulikovszky utca*, „Korunk”, r. 3/9, n. 2. [Online]. Protokół dostępu: <http://epa.oszk.hu/00400/00458/00002/oldale712.html> [8 grudnia 2018].

²⁹ Brak autora, *A Rulikovszky-emlék Nagyváradon (képpel)*, [w:] „Vasárnapi Újság”, r. 17, n. 45, red. M. Nagy, Pest 1870, s. 576.

życie, stworzony przez pracownika gazety „Szabadság” („Wolność”), Benő Kárpátiego³⁰. Z okazji pięćdziesiątej rocznicy śmierci na jego grobie postawiono nowy pomnik³¹. Pamięć o nim cały czas pomagają zachować m.in. Cmentarz im. Rulikowskiego w Nagyváradzie, ulica jego imienia w miejscowości Gyula oraz tablica pamiątkowa w Budapeszcie, w dzielnicy Belváros-Lipótváros.

Feliks Sławski też był osobą godną uwagi. Mimo iż źródła podają o nim niewiele informacji, można w nich jednak znaleźć kilka danych, a mianowicie, że urodził się w Krakowie, prawdopodobnie w 1808 r., był krawcem (albo krawczykiem) wyznania katolickiego, był żonaty oraz zamieszkiwał w Peszcie³². Został rozstrzelany 6 lutego 1849 r., ponieważ oskarżono go o „obsypywanie jego majestatu cesarza najbardziej obraźliwymi i prowokującymi oszczerstwami” oraz o „zachęcanie [cesarskich] żołnierzy do zdrady”³³, czyli o nakłanianie ich do przejścia na stronę honwedów³⁴. 20 sierpnia 1931 r., z okazji święta narodowego, związanego ze św. Stefanem, pierwszym królem Węgier i założycielem państwa węgierskiego, polscy legionści odślonili w ramach uroczystej mszy świętej tablicę pamiątkową ku czci Feliksa Sławskiego, którą wmurowano w polski kościół katolicki przy ul. Apaffyego³⁵ w Budapeszcie³⁶.

Z kolei książę Mieczysław Korybut Woroniecki urodził się 7 marca 1825 r. w Skurowej (w ówczesnej Galicji), która do wieku XIX stanowiła własność książęcej rodziny Woronieckich. Od 1841 do 1847 r. walczył najpierw w 3. pułku artylerii, a potem w 57. pułku piechoty austriackiej Cesarsko-Królewskiej Armii³⁷. W 1847 r. przeszedł na stronę Węgrów, przystępując do 39. pułku piechoty węgierskiej. Od stycznia 1848 r. książę był kapitanem 1. pułku dragonów

³⁰ Brak autora, *Színház és művészet*, „Ország-Világ”, r. 7, n. 40, red. J. Fekete, Pest 1886, s. 651.

³¹ Brak autora, *A vértanú emléke*, „Budapesti Napló”, r. 4, n. 237, red. J. Vészi, Budapest 1899, s. 3.

³² Zs. Demeter, J. Fleisz, D. Déz, *Vértanúk könyve*, Rubicon-Ház Bt., Budapest 2007, s. 352.

³³ B. Sarlós, *Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc büntetőjoga*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1959, s. 367.

³⁴ Gy. Spira, *A forradalmi ország szíve*, [w:] *Budapest története IV. A márciusi forradalomtól az őszirózsás forradalomig*, red. K. Vörös, Akadémiai Kiadó, Budapest 1978, s. 79; Gy. Spira, *A pestiek Petőfi és Haynau között*, Enciklopédia Kiadó, Budapest 1998, s. 440.

³⁵ Węg. Apaffy utca.

³⁶ Brak autora, *Leleplezték Sławski Félix emléktábláját*, „Pesti Hírlap”, r. 53, n. 189, red. G. Lenkey, Budapest 1931, s. 9.

³⁷ G. Bona (2015), *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. [Online]. dz. cyt.

w miejscowości Eszék³⁸. Od sierpnia 1848 r. uczestniczył w walkach na południu ówczesnych Węgier. Następnie został majorem, a potem komendantem węgierskiej armii konnej pod Segedynem³⁹. Woroniecki był również współorganizatorem polskiego wojska pod miejscowością Máramarossziget⁴⁰, a z czasem został przekierowany do Siedmiogrodu. Wykazał się męstwem w walce pod miejscowością Királynémeti⁴¹ 18 lutego, a 6 marca został nominowany przez generała Bema na organizatora i dowódcę polskiej kawalerii siedmiogrodzkiej pod Szamosújvárem⁴², stając się tym samym dowódcą 1. pułku ułanów polskich⁴³. 20 czerwca był ranny w bitwie z Rosjanami pod miejscowością Beszterce⁴⁴ i został nominowany na podpułkownika przez generała Bema. Pod koniec lipca i na początku sierpnia walczył pod Segedynem, a po bitwie pod Nowym Segedynem, 3 sierpnia, został odznaczony Orderem Zasługi III klasy. Kilka dni później trafił do niewoli podczas bitwy pod Szőregiem⁴⁵ albo Csatádem⁴⁶, ale z całą pewnością w południowej części ówczesnych Węgier. Następnie przewieziono go do Pesztu, do tzw. „Újépület” („Budynek Nowy”)⁴⁷, w którym zginęły tysiące innych powstańców walczących o niepodległość Węgier. Tam Woronieckiego skazano na szubienicę za zdradę. W więzieniu często odwiedzała go Amália Schweighofer, córka pewnego nauczyciela z dzielnicy Ferencváros, która jako początkująca aktorka poznała księcia w Galicji, gdzie połączyła ich głęboka miłość. Gdy kilka lat wcześniej Woroniecki przybył na Węgry, Amália Schweighofer poszła za jego przykładem. Wierność i miłość ze strony młodej aktorki tak niezmiernie wzruszyły księcia, że obiecał jej w więzieniu, iż jeszcze przed jego egzekucją się z nią ożeni. Zawarli więc małżeństwo w obecności pewnego zakonnika franciszkańskiego, w dniach poprzedzających stracenie księcia, a we-

³⁸ Obecnie: Osijek, Chorwacja.

³⁹ Węg. Szeged. G. Bona, *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49*, dz. cyt., s. 337–338.

⁴⁰ Obecnie: Sighetu Marmației, Rumunia.

⁴¹ Obecnie: Craiova, Rumunia.

⁴² Obecnie: Gherla, Rumunia. Bona G. (2015), *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. [Online]. dz. cyt.

⁴³ G. Bona, *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49*, dz. cyt., s. 338.

⁴⁴ Obecnie: Bistrița, Rumunia.

⁴⁵ G. Bona (2015), *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. [Online]. dz. cyt.

⁴⁶ Obecnie: Lenauheim, Rumunia. G. Bona, *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49*, dz. cyt., s. 338.

⁴⁷ Budynek ten stał na miejscu obecnego Placu Wolności (Szabadság tér) w Budapeszcie.

dług niektórych źródeł tuż w przeddzień wykonania wyroku, czyli 19 października 1849 r. Dwudziestoczteroletni bohater pozwolił swojej żonie być obecną na jego egzekucji pod warunkiem, że będzie miała wystarczającą siłę milczeć: „*Du darfst nicht vergessen, dass du jetzt eine Fürstin bist!*” (po polsku: „Nie zapomnij, że jesteś teraz księżniczką!”)⁴⁸. Jak stwierdza Edgár Palóczy, węgierski pedagog, historyk kultury i aktywny działacz kontaktów polsko-węgierskich w książeczce przedstawiającej życiorys młodego księcia: „Woroniczki wyrok śmierci przyjął z uśmiechem. Przed egzekucją zjadł obfite śniadanie i kazał swojemu lokajowi ubrać go w elegancką szatę. W miejscu wykonania kary śmierci jego żona stanęła tak, żeby jeszcze po raz ostatni zobaczyć swojego męża, który był blady i sztywny, ale ani słowa nie powiedział, ani łza mu nie popłynęła. Wyglądał tak, jak martwy człowiek”⁴⁹. Według niektórych przypuszczeń powołujących się na słowa Imre Vahota, węgierskiego adwokata i redaktora gazety, który prawdopodobnie w 1873 r. pisał o polsko-węgierskim bohaterze, Woroniczki „w przeddzień egzekucji zorganizował uroczysty obiad”⁵⁰, (czego potwierdzeniem jest również wzmianka w encyklopedii z 1850 r.) i nawet „pod szubienicą, w swoich ostatnich słowach pożegnalnych Węgry chwalił”⁵¹. Mimo różnych rozbieżności, większość artykułów i prac przedstawiających bohaterskie życie księcia Mieczysława Woroniczkiego zgadza się pod względem jego opanowanego zachowania nawet w obliczu nadchodzącej śmierci⁵². Nie ulegają wątpliwości także jego ostatnie słowa wychwalające Węgry, które najprawdopodobniej brzmiały następująco: „*Adieu Du schöne Welt, ich sterbe gerne, nur Ungarn soll siegen!*”⁵³. Potwierdzeniem tego są opowiadania żony Gézy Klebelsberga, inspektora pocztowego, u której rodziców przez długi czas mieszkała wdowa po księciu Woroniczkim⁵⁴. Gdy księżniczka przebywała u rodziców żony wspomnianego inspektora pocztowe-

⁴⁸ E. Palóczy, *Woroniczki-Korybut Miecislav herceg*, „Magyar-Lengyel Könyvtár”, r. 1, red. E. Palóczy, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, VIII. Múzeum Körút 6. Gólyavár, Budapest 1929, s. 9. [Online]. Protokół dostępu: <http://mek.oszk.hu/15700/15737/15737.pdf> [dostęp: 8 grudnia 2018].

⁴⁹ E. Palóczy, *Woroniczki-Korybut Miecislav herceg*, Budapest 1929, s. 5.

⁵⁰ S. Szilágyi, *A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből*, Pest 1850, s. 149.

⁵¹ A. Szalai, *Bücsúszavában Magyarországot elteté*, „Pest Megyei Hírlap”, r. 26, n. 236, red. A. Vödrös, Budapest 1992, s. 7.

⁵² Tamże. E. Palóczy, dz. cyt., s. 5.

⁵³ Tamże (po polsku: „Bóg z tobą, piękny świecie, umieram chętnie, tylko niech Węgry zwyciężą!”).

⁵⁴ Tamże.

go, ta ostatnia mogła dowiedzieć się z pierwszej ręki o szczegółach stracenia księcia Mieczysława Woronieckiego. Księżniczka zmarła zaś w biedzie w przytułku dla ubogich w Peszcie w 1891 r.⁵⁵. Polski książę spoczywał przez 28 lat w nieoznakowanym grobie. W 1867 r. dwaj węgierscy studenci prawa, Béla Hory i József Fridrich zainicjowali zbiórkę pieniędzy na rzecz postawienia grobu dla księcia Woronieckiego⁵⁶. Rok później powstała odrębna komisja odpowiadająca za tę inicjatywę. Dzięki zebranej przez nią sumie pieniędzy oraz także darowiznom niemal wszystkich komitatów⁵⁷ i miast Węgier zakończono budowę pomnika i postawiono go pod koniec października 1877 r. na budapesztańskim cmentarzu Kerepesi, po czym „w dniu zmarłych tego samego roku uroczyście go odsłonięto”⁵⁸. Na jego grobie zawsze można zobaczyć świeże kwiaty⁵⁹.

Skład wiekowo-narodowościowy i warstwy społeczne honwedów

W węgierskich walkach niepodległościowych z 1848 i 1849 r. brało udział 170 000 honwedów, z czego ponad 3000 honwedów polskich⁶⁰. Korpus generałów i oficerów liczył prawdopodobnie 910 osób, z czego 660 (72,5%) Węgrów, 133 (14,6%) Austriaków i Niemców, 38 (4,2%) Polaków, 15 (1,6%) Serbów, 12 (1,4%) Chorwatów, 7 (0,8%) Włochów, 6 (0,6%) Czechów/Morawian, 15 osób (1,6%) innej narodowości, 24 osoby (2,7%) z dynastii wojskowej (czyli były to osoby związane z dynastią Habsburgów, które nie uważały się za część jednego narodu, tylko właśnie tej dynastii). Przy badaniu rozkładu narodowościowego oficerów, zamiast ich miejsca urodzenia i przynależności etnicznej uwzględniono fakt, z jakim narodem najbardziej się oni utożsamiali⁶¹. Z całą pewnością co najmniej 601 osób (77,4%) miało szlacheckie po-

⁵⁵ E. Palóczy, dz. cyt., s. 6.

⁵⁶ Brak autora, *Woroniecky herczeg siremléke*, „Vasárnapi Újság”, r. 27, n. 44, red. M. Nagy, Budapest 1880, s. 726.

⁵⁷ Znaczenie słowa zob. przyp. nr. 9.

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ Pamięć o księciu zachowuje również tablica pamiątkowa w Budapeszcie.

⁶⁰ G. Bona, *A szabadságharc honvédsége*, „Új Forrás”, r. 30, n. 6, Budapest 1998. [Online]. Protokół dostępu: <https://epa.oszk.hu/00000/00016/00036/980621.htm> [18 marca 2020].

⁶¹ G. Bona (2015). *Tábornokok és tőrztisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. [Online]. dz. cyt.

chodzenie, a co najmniej 175 osób (23,6%) wywodziło się ze stanu trzeciego (łącznie: 776 osób)⁶².

Pod względem wiekowym najwięcej oficerów i generałów (522 osoby, 57% całości) miało od 26 do 40 lat, 280 osób (30,6%) od 41 do 55 lat, 61 osób od 18 do 25 lat (6,7%), a 52 osoby (5,7%) miały powyżej 55 lat⁶³.

Co do oficerów polskich, niemal wszyscy byli szlachcicami, którzy stracili swój majątek w następstwie walk niepodległościowych z 1830 i 1831 r. Wykazali się wybitnymi umiejętnościami, ponieważ niektórzy z nich ukończyli wyższą akademię wojskową i mieli za sobą doświadczenie służby wojskowej. Pod względem okoliczności wstąpienia w szeregi honwedów oficerów tych można podzielić na dwie grupy: pierwsza grupa składała się z tych, którzy przeszli na stronę Węgrów jako żołnierze armii cesarskiej, tak jak książę Mieczysław Woroniecki, hr. Władysław Poniński, major Piotr Podoski, dowódca brygady, a później tymczasowy dowódca dywizji III korpusu itd. Drugą grupę natomiast stanowili wojskowi emigranci powstania polskiego z 1830 i 1831 r., tak jak generałowie Józef Bem, Henryk Dembiński, Józef Wysocki, Jerzy Bułharyn i Władysław Tchórznicki⁶⁴. Patrząc na miejsca urodzenia tych oficerów, można stwierdzić, iż połowa z nich urodziła się w należącej do imperium habsburskiego Galicji, a druga połowa – na terenach przyłączonych do Rosji. Główną przyczynę ich uczestnictwa w węgierskich walkach niepodległościowych stanowiły ich aspiracje dotyczące wskrzeszenia Polski⁶⁵, oprócz zapewne długoletniej i tradycyjnej sympatii między Polakami a Węgrami.

Zakończenie

Podsumowując, przeanalizowane przez autora sylwetki bohaterów XIX-wiecznych walk połączył nie tylko fakt, iż osoby te stały się ofiarami węgierskiej Wiosny Ludów, nawet nie tylko ich polskie pochodzenie, ale i to, że każda z tych postaci doświadczyła śmierci w młodym wieku i że każda z nich zmarła i została pochowana w ziemi węgierskiej. Przedstawione w niniejszym szkicu wyniki badań wskazują, iż przynależność etniczna niekoniecznie się równała (czy równa) z przynależ-

⁶² G. Bona, *Tábornokok és tőrszisztek a szabadságharcban 1848–49*, dz. cyt., s. 81.

⁶³ Tamże

⁶⁴ Tamże

⁶⁵ Tamże

nością narodową i że walka Polaków po stronie Węgrów była m.in. znakiem nadziei na odzyskanie wolności przez Polskę.

Bibliografia

Źródła

- Brak autora, *Színház és művészet*, „Ország-Világ”, r. 7, n. 40, red. J. Fekete, Pest 1866, s. 651.
- Brak autora, *A Rulikovszky-émlék Nagyváradon (képpel)*, „Vasárnapi Újság”, r. 17, n. 45, red. M. Nagy, Pest 1870, s. 576.
- Brak autora, *A vértanú emléke*, „Budapesti Napló”, r. 4, n. 237, red. J. Vészi, Budapest 1899, s. 3.
- Brak autora, *Hagyaték a görög-keleti egyházaknak*, „Pesti Hírlap”, r. 28, n. 130, red. I. Légrády, O. Légrády, K. Légrády, Budapest 1906, s. 10.
- Brak autora, *Vidéki mozgalmak – Fejértemplom*, „Nemzeti Politikai Hírlap”, r. 42, n. 92, red. J. Illuez Oláh, Pest 1848, s. 363.
- Brak autora, *Woroniecky herceg siremléke*, „Vasárnapi Újság”, r. 27, n. 44, red. M. Nagy, Budapest 1880, s. 726.
- Hegyesi M., *Biharvármegye 1848–49-ben*, Hügel Ottó Könyvnyomdája, Nagyvárad 1885.
- Brak autora, *Leleplezték Slawski Félix emléktábláját*, „Pesti Hírlap”, r. 53, n. 189, red. G. Lenkey, Budapest 1931, s. 9.
- Kőrösi J., *Pestvárosi statisztikai évkönyv*, r. 1., Budapesti Statisztikai Közlemények 7, Pest 1873.
- Szilágyi S., *A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből*, Pest 1850, s. 149.

Opracowania

- Bona G., *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49*, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest 1983.
- Bona G., *Aszabadságharchonvédsége*, „ÚjForrás”, r. 30, n. 6. [Online]. Protokół dostępu: <https://epa.oszk.hu/00000/00016/00036/980621.htm>. (Strona internetowa Krajowej Biblioteki im. Széchenyiego w Budapeszcie – Országos Széchenyi Könyvtár, Budapest). [Dostęp: 18 marca 2020]. Budapest 1998.
- Bona G., *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. [Online]. Protokół dostępu: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/tabornokok-es-torzstisztek-az-184849-evi-szabadsagharcban-23DD/> [Dostęp:

- 8 grudnia 2018]. Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest 1983.
- Brak autora, *Élete végéig viselte az árulás bélyegét a szabadságharc „élő vértanúja”*, Görgei Artúr, [w:] *Múlt-Kor*. [Online]. Protokół dostępu: <https://mult-kor.hu/elete-vegeig-viselte-az-arulas-belyeget-a-szabadsagharc-elo-vertanuja-grgei-artur-20180130> [Dostęp: 8 grudnia 2018]. Data opublikowania: 30 stycznia 2018 r.
- Demeter Zs., Fleisz J., Dér D., *Vértanúk könyve – A magyar forradalom és szabadságharc mártírjai 1848–1854*, Rubicon-Ház Bt., Budapest 2007.
- Nagy S. F., *Megmarad a szeretet. Életképek az aradi vértanúkról és özvegyeikről*, [w:] *Sárospataki Füzetek*, r. 19., n. 4., red. D. Dienes, Sárospataki Református Teológiai Akadémia, Sárospatak 2015, s. 109–137.
- Kovács I., *Honwedzi, emisariusze, legionści: słownik biograficzny polskich uczestników Wiosny Ludów na Węgrzech 1848–1849*, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 2016.
- Kovács I., *Polacy w węgierskiej Wiosnie Ludów*, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa 1999.
- Palóczy E., *Woroniecki-Korybut Miecislav herceg*, [w:] *Magyar–Lengyel Könyvtár*, r. 1., red. E. Palóczy, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, VIII. Múzeum Körút 6. Gólyavár, Budapest 1929, s. 5–9.
- Sarlós B., *Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc büntetőjoga*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1959.
- Spira Gy., *A forradalmi ország szíve*, [w:] *Budapest története IV. A márciusi forradalomtól az őszirózsás forradalomig*, red. K. Vörös, Akadémiai Kiadó, Budapest 1978, s. 21–117.
- Spira Gy., *A pestiek Petőfi és Haynau között*, Enciklopédia Kiadó, Budapest 1998.
- Szalai A., *Búcsúszavában Magyarországot élteté*, „Pest Megyei Hírlap”, r. 26, n. 236, red. A. Vödrös, Budapest 1992, s. 7.
- Zelei M., *Rulikovszky utca*, „Korunk”, r. 3/9, n. 2. [Online]. Protokół dostępu: <http://epa.oszk.hu/00400/00458/00002/oldale712.html>. (Strona internetowa Krajowej Biblioteki im. Széchenyiego w Budapeszcie – Országos Széchenyi Könyvtár, Budapest). [Dostęp: 8 grudnia 2018]. Data opublikowania: 1998.

Streszczenie

W niniejszym artykule autor przedstawia sylwetki kilku osób polskiego pochodzenia, które stały się ofiarami Wiosny Ludów na Węgrzech. Osoby te to Karol d'Abancourt de Franqueville, Konrad Rulikowski, Feliks Sławski i książę Mieczysław Korybut Woroniecki. Autor przedstawia ich sylwetki m.in. na podstawie ówczesnych gazet węgierskich (w niektórych przypadkach z własnymi tłumaczeniami na język polski) oraz głównie węgierskojęzycznych (ale też polskojęzycznych) opracowań. Każda z tych postaci pragnęła wolności nie tylko Węgier, ale też Polski, każda z nich została stracona w młodym wieku i została pochowana w ziemi węgierskiej. Mimo iż tablice pamiątkowe czy nazwy ulic pomagają zachować pamięć o nich na Węgrzech, szerszemu gronu osób znani są jedynie generałowie Józef Bem i Józef Wysocki. Z tego też powodu autor artykułu wybrał kilka mniej znanych, ale jednak istotnych osób polskiego pochodzenia, które zostały stracone za udział w walkach niepodległościowych w czasie Wiosny Ludów na Węgrzech.

Słowa kluczowe: niepodległość, polskie ofiary, Wiosna Ludów na Węgrzech, Mieczysław Korybut Woroniecki, Karol d'Abancourt de Franqueville, Konrad Rulikowski, Feliks Sławski

Abstract

The author of this article shortly presents the biographies of some persons originated from Poland who became victims of the Springtime of the Peoples in Hungary. Karol d'Abancourt de Franqueville, Konrad Rulikowski, Feliks Sławski and Prince Mieczysław Korybut Woroniecki are these persons. The author has used some primary sources, that is Hungarian newspapers published at that time (in some cases with his own translations to Polish language) and some secondary sources, especially in Hungarian, but also in Polish. Each of these persons longed for the freedom of Hungary and Poland, and each of them was executed at a young age, and then buried in Hungary. Although some memorial tablets, streets etc. help to preserve their memory in Hungary, General Józef Bem and General Józef Wysocki are still better known. This is one of the reasons why the author has chosen some less known, but still significant persons originated from Poland who were

executed for having participated in the independence fights during the Springtime of the Peoples in Hungary.

Keywords: independence, Polish victims, Springtime of the Peoples in Hungary, Mieczysław Korybut Woroniecki, Karol d'Abancourt de Franqueville, Konrad Rulikowski, Feliks Sławski